

BOSHLANG'ICH SINFLARDA TABIIY FANLARNI O'QITISHDA AMALIY MASHG'ULOTLARNI O'TKAZISH**Roziqova Xolisxon Toyirovna**

47-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

E-mail: roziqovinomjon@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni o'qitishda amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishning ahamiyati va usullari yoritilgan. Amaliy mashg'ulotlarning o'quvchilarning ilmiy fikrlashini rivojlantirishdagi roli va ularning samaradorligini oshirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Maqolada amaliy mashg'ulotlardan samarali foydalanish bo'yicha tavsiyalar ham keltirilgan.

Kalit so'zlar: Tabiiy fanlar, boshlang'ich sinflar, amaliy mashg'ulotlar, kuzatish, tajriba, ilmiy fikrlash

Annotation: This article discusses the importance and methods of conducting practical lessons in teaching natural sciences in primary classes. The role of practical exercises in developing students' scientific thinking and ways to increase their effectiveness are considered. The article also provides recommendations for the effective use of practical lessons.

Keywords: Natural sciences, primary classes, practical lessons, observation, experiment, scientific thinking

Аннотация: В данной статье рассматривается важность и методы проведения практических занятий при обучении естественным наукам в начальных классах. Рассматривается роль практических упражнений в развитии научного мышления учащихся и пути повышения их эффективности. В статье также представлены рекомендации по эффективному использованию практических занятий.

Ключевые слова: Естественные науки, начальные классы, практические занятия, наблюдение, эксперимент, научное мышление

Kirish: Boshlang'ich ta'lim bosqichi bolalarning asosiy bilim va ko'nikmalarini shakllantirish davri hisoblanadi. Ayniqsa, tabiiy fanlar darslari bolalarning fikrlash, muloqot qilish, kuzatish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Zamonaviy pedagogika talablari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy usullar bilan bir qatorda innovatsion metodlardan foydalanish o'quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bugungi kunda amaliy mashg'ulotlardan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilimlarni o'zlashtirish jarayonini qiziqarli va samarali qilishga xizmat qiladi.

Amaliy mashg'ulotlarning ahamiyati: Boshlang'ich sinflar uchun tabiiy fanlarni amaliy o'qitishning bir necha muhim jihatlari mavjud:

1. **Tushunishni osonlashtiradi** – O'quvchilar mavzularni nafaqat eshitish, balki o'z ko'zi bilan ko'rib, amalda bajarish orqali yaxshiroq o'zlashtiradilar.

2. **Ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi** – Tabiiy fanlar bo‘yicha tajribalar o‘quvchilarga muammolarni aniqlash, ularga yechim topish va mustaqil fikrlash imkoniyatini yaratadi.

3. **Qiziqishni oshiradi** – Amaliy mashg‘ulotlar orqali darslar interaktiv va zavqli bo‘lib, o‘quvchilarni tabiiy fanlarga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

4. **Ko‘nikmalarni shakllantiradi** – Tajriba o‘tkazish, kuzatish va natijalarni tahlil qilish orqali o‘quvchilarda ilmiy tadqiqot qilishga asos bo‘luvchi ko‘nikmalar shakllanadi.

Amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish usullari

1. Kuzatish va eksperimentlar

O‘quvchilar atrof-muhitdagi o‘zgarishlarni bevosita kuzatish va tajribalar o‘tkazish orqali mavzularni chuqurroq anglab yetadilar. Masalan:

Suvning bug‘lanishi tajribasi – suvni isitish orqali uning bug‘lanishini kuzatish.

O‘simliklarning o‘sinh jarayoni – urug‘larni tuproqqa ekib, ularning o‘sinh bosqichlarini kuzatish.

2. Tabiatdan namunalar yig‘ish

O‘quvchilarga atrof-muhitdan namunalar olib, ularni sinf sharoitida tahlil qilish topshirig‘i beriladi.

Masalan:

Daraxtlarning barglarini yig‘ib, ularning shakli va tuzilishini solishtirish.

Turli xil tuproq namunalarini olib, ularning tarkibini tahlil qilish.

3. Laboratoriya mashg‘ulotlari

Boshlang‘ich sinflar uchun oddiy laboratoriya tajribalarini tashkil qilish mumkin.

Masalan:

Havo tarkibini o‘rganish – sham, shisha banka va kislorod bilan bog‘liq tajribalar.

Moddalarning fizik xususiyatlarini aniqlash – turli materiallarning suyuqlikda eruvchanligini tekshirish.

4. O‘yin va rolli mashg‘ulotlar

O‘yinlar orqali o‘quvchilar mavzularni qiziqarli shaklda o‘rganadilar. Masalan:

Ekologiya bo‘yicha rolli o‘yinlar – o‘quvchilar turli xil ekologik vaziyatlarni rollarga bo‘linib o‘rganadilar.

Hayvonot dunyosini o‘rganish bo‘yicha viktorinalar.

5. Guruhli loyihalar

O‘quvchilar jamoaviy ishlash orqali tabiiy fanlar bo‘yicha kichik loyihalar tayyorlashlari mumkin. Masalan:

Havoning ifloslanishiga oid tadqiqot – o‘quvchilar turli joylardan havo namunalarini olib, ularning holatini solishtiradilar.

Tabiatni muhofaza qilish bo‘yicha plakat tayyorlash.

Zamonaviy ta‘limda o‘quvchilarning mavzuni chuqur o‘zlashtirishi va uni real hayot bilan bog‘lash juda muhimdir. An‘anaviy usullar ko‘pincha nazariyaga asoslangan bo‘lsa, yangi innovatsion yondashuvlar o‘quvchilarning his qilish, fikrlash va harakat qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. **3D metodi** aynan shunday yondashuvlardan biridir.

3D metodi **His qilish, Fikrlash, Harakat qilish** tamoyillariga asoslangan bo‘lib, o‘quvchilarning o‘quv jarayonida faol ishtirok etishini ta‘minlaydi. Ushbu metod orqali tabiiy fan darslari qiziqarli, interaktiv va samarali bo‘lishi mumkin.

1. His qilish – "Kashfiyotchilar Dunyosi"

Maqsad: O‘quvchilarning mavzuga qiziqishini oshirish, hissiy jihatdan uni tushunishiga yordam berish.

Usul:

Dars boshida o‘qituvchi sinfga **kutilmagan obyekt** olib keladi. Bu obyekt:

Haqiqiy tabiat namunasi bo‘lishi mumkin (o‘simlik, tosh, suyak, tuproq va h.k.).

Virtual tajriba shaklida ham namoyish etilishi mumkin (video yoki interaktiv modellar).

O‘quvchilar obyektni **his qilish, ta’riflash** va **taxmin qilish** orqali mavzuga bog‘lanishadi. "**Sandiqdagi sirli narsa**" o‘yini orqali ular o‘z sezgi organlari yordamida obyektni tavsiflab, u haqda xulosalar chiqarishadi.

Savollar:

"Bu narsa qanday his qilinadi?"

"Bu nimaga o‘xshaydi?"

"Bu nima bo‘lishi mumkin?"

□ Misol:

"O‘simliklarning o‘sishi" mavzusida o‘quvchilar turli o‘simliklarni his qilib, ularning barglarini, ildizini ko‘zdan kechirib, o‘sish jarayoni haqida o‘z xulosalarini bildiradilar.

2. Fikrlash – "Ilmiy Tadqiqot Markazi"

Maqsad: O‘quvchilarning mantiqiy fikrlash va tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Usul:

O‘quvchilar kichik guruhlariga bo‘linadi va ularga **berilgan tabiiy jarayon yoki obyekt haqida taxmin qilish** topshirig‘i beriladi.

Guruhlar "Nega bunday bo‘ldi?", "Bu qanday ishlaydi?", "Agar shunday qilinsa, nima bo‘ladi?" kabi savollar asosida muhokama olib borishadi.

Eksperimentlar va modellar yordamida o‘z taxminlarini sinab ko‘rishadi.

Har bir guruh **o‘z natijalari bo‘yicha taqdimot** tayyorlab, boshqalar bilan o‘z xulosalarini baham ko‘radi.

□ **Misol:**

"Suvning holatlari" mavzusida o‘quvchilar muz, bug‘ va suv bilan tajribalar o‘tkazishadi. Ular suvning qaysi haroratda qaysi holatda bo‘lishini tahlil qilishadi va natijalarini taqdim etishadi.

3. Harakat qilish – "Kashfiyotchi Amaliyoti"

Maqsad: O‘quvchilarning o‘rganilgan bilimlarini real hayotda qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Usul:

O‘quvchilar darsdan o‘rganilgan bilimlarini amaliyotda ishlatishlari uchun **kichik topshiriqlar** bajarishadi.

"Tabiatni asraymiz", "O‘simlik ekamiz", "Ekologik loyihalar yaratamiz" kabi amaliy mashg‘ulotlar orqali mavzuni yanada mustahkamlaydilar.

O‘quvchilar **kundalik kuzatuvlar olib borishadi** yoki kichik ilmiy **loyihalar** tayyorlashadi.

□ **Misol:**

"Atmosfera va havoning ifloslanishi" mavzusida o‘quvchilar o‘z hududlarida havo sifati haqida kuzatuvlar olib borishadi va **ekologik himoya bo‘yicha tavsiyalar** ishlab chiqadilar.

3D metodi tabiiy fan darslarini jonlantiradi, o‘quvchilarning mavzuga faol jalb etilishini ta‘minlaydi. Ushbu metod yordamida o‘quvchilar:

□ **Hissiy jihatdan mavzuga bog‘lanadilar.**

□ **Mantiqiy tahlil va fikrlash orqali bilimlarini chuqurlashtiradilar.**

□ **Olingan bilimlarni amaliyotda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.**

Xulosa: Boshlang‘ich sinflarda tabiiy fanlarni o‘qitishda amaliy mashg‘ulotlarni o‘tkazish dars jarayonini qiziqarli, samarali va o‘quvchilar uchun tushunarli qilishning eng yaxshi usullaridan biridir. Tajribalar, kuzatishlar va interaktiv metodlardan foydalanish o‘quvchilarga tabiat qonuniyatlarini anglash va ilmiy fikrlashni shakllantirish imkonini beradi. Shunday ekan, tabiiy fanlarni o‘qitishda amaliy mashg‘ulotlarga alohida e‘tibor berish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLA:

1. Hasanboyeva O. Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar. – Toshkent: Fan, 2020.
2. Qodirov U. Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi. – Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti, 2019.
3. Vygotsky L.S. Thinking and Speech. – Cambridge, MA: MIT Press, 1986.
4. Dewey J. The Child and the Curriculum. – Chicago: University of Chicago Press, 1902.
5. Piaget J. The Language and Thought of the Child. – London: Routledge, 1959.
6. Slavin R.E. Educational Psychology: Theory and Practice. – New York: Pearson, 2015.
7. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
8. O‘zbekiston Respublikasi Ta‘lim Konsepsiyasi. – Toshkent: 2018.
9. G‘ulomov S. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun interfaol metodlar. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2021.
10. Xoliqov R. Tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022.